

ТРАНСКУЛЬТУРНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОТИВУ ПОДОРОЖІ В РОМАНІ ЛУЇЗИ ЕРДРІК «ЛАРОЗ»

У статті зосереджено увагу на особливостях реалізації мотиву подорожі в романі американської індіанської письменниці Луїзи Ердрік «ЛаРоз». Виявлено характеристики мобільності як просторового поняття, особливості його актуалізації в літературному творі, означено ключові спеціальні образи роману «ЛаРоз», що репрезентують переміщення персонажів у просторі – втілені, уявні, метафоричні чи міфічні, проаналізовано їхню специфіку через призму транскультурних та постколоніальних парадигм. З'ясовано, що, крім універсальних значень дороги, авторка залучає культурний досвід оджибве¹, пристосовуючи його до реалій сьогодення та утворюючи транскультурні конструкти. У результаті аналізу роману підтверджено тезу про те, що номадизм та повернення додому є ключовими метафорами реалізації мотиву подорожі в індіанській літературі.

Ключові слова: індіанська література; мотив подорожі; постномадизм; спеціальні образи; транскультурація.

Подорож є однією з ключових онтологій¹ людини [2, с. 17]. В епоху глобалізації та технічного прогресу, з його стрімким розвитком високошвидкісних засобів транспортування та комунікацій, подорож як «кінетичний відбиток простору» [2], набуває нових форм та функцій. Міграції, туристичні та ділові поїздки, дослідницькі експедиції, паломництво, мандри – є різними репрезентаціями одного й того ж концепту, в основі якого єдність простору та руху, що породжує необмежену кількість конфігурацій географічних образів та формує «гібридні синтетичні концепти, які описують та характеризують динамічні геоімажинальні картини світу» [2, с. 17]. Варто згадати Мішеля Фуко, який стверджував, що «сучасна нам епоха, мабуть, буде над усією епохою простору. Ми перебуваємо в епосі одночасності; ми в епосі накладання <...> Якщо колись культури були чітко демарковані порівняно статичними та етнічно гомогенними спільнотами, простори та місця сьогодення надзвичайно багатомірні, багатонаціональні, суперечливі. Вони постійно визначаються та переоцінюються в процесі переміщень та культурної гібридизації» [цит. за: 13, с. 9].

Активна спеціальна мобільність, стирання кордонів, зближення геокультурних зон унаслідок

скорочення дистанцій активізують динамічні процеси транскультурації. Транскультурація – як модель міжкультурної взаємодії базується не на сепаратистському, а на багатогранному та всеохопному розумінні культури, яка перебуває в постійному полілозі з іншими культурами, що особливо дається взнаки на помежів'ях, у зонах культурних контактів. Транскультурність як форма, якої набуває культура в процесі транскультурації, характеризується різноманітними змішуваннями, проникненнями, гібридними утвореннями та неоднорідною, унікальною в кожному новому випадку мозаїчною структурою. Трансформація простору як важливий твірний чинник, що сприяє транскультурації, відгукується в культурі та в літературі, як її продукт, особливим акцентом на просторовості та, зокрема, й на просторовій мобільності. На значенні просторовості в транскультурному тексті наголошує Мадіна Тлостанова, зазначаючи, що транскультурна чуттєвість виражається в проблематиці та метафориці міграцій, транзитності, перебування на межі між просторами [4, с. 8]. Таких самих поглядів дотримується Анне Рьонін наголошуючи, що квест у пошуках свого місця та ідентичності є центральним для постколоніальної та транскультурної літератури, так само як і тема пам'яті, міфотворення, місця та простору, а також увага до концептів кордонів і меж та їхніх перетинів, міграції, шляхів і коріння [21]. Простір робить сам акт читання потенційно транскультурним досвідом, що спонукає читача ототожнювати себе з персонажами, які існують у незнайомому географічному просторі та походять з іншої культури чи суспільної сфери, стверджує Ірен Гільзенан Нордін [18, с. X]. Як бачимо, простір у транскультурному творі

¹ Оджибве (також іноді відомий під назвою чипевва) – корінний народ Північної Америки, що є частиною більшої групи культурно споріднених народів під назвою анішінабе. Анішінабе традиційно жили на території Великих Озер (зараз територія штатів Мічиган, Вісконсін, Мінесота, Північна Дакота, Онтаріо, Манітоба, а також захід та центр Канади. Луїза Ердрік є зареєстрованим членом групи індіанців чипевва Черепашої Гори (The Turtle Mountain Band of Chippewa Indians – англ., Mikinaakwajiw-ininiwag-оджибве).

перестає бути просто місцем розгортання подій і стає одним із центральних концептів, репрезентуючи гібридну архітектуру тексту. Водночас подорож та її різноманітні варіації як динамічні репрезентації простору є важливими елементами тексту, що знаходяться на перетині постколоніальних та транскультурних парадигм.

Безперечно, в постколоніальних літературах, до яких відносять і літературу корінних народів Америки, мотив подорожі набуває особливого значення та символічності, на що вказують дослідження таких вчених як Карен Каплан, Маргарет Нудін, Ерік Андерсон, Марк Шеклтон, Кетрін Рейнвотер. Корінні письменники часто звертаються у власних творах до «міграційних ідентичностей» [5, с. 22], що зумовлено як традиційним способом життя народів у минулому, так і довгою історією колоніальних експансій та примусових переселень, що породили особливе відчуття «знекорінності» та «бездомності». Крім того, транскультурні парадигми їхнього сьогодення, зумовлені змішуванням культур, породжують гібридні конструкти та моделі осмислення досвіду мобільності, що вимагає уважного ставлення дослідників.

У значній частині романів корінної американської письменниці Луїзи Ердрик подорож як сюжетотвірний чи композиційний елемент, а також різні його просторові втілення звичай відіграють провідні ролі. Серед творів письменниці, в яких подорож є ключовим мотивом, можна згадати тревелог «Книги та острови країни оджибве», що є відповіддю про паломництво авторки священними місцями її народу, або «Ліки кохання» із сюжетом, що обертається навколо різноманітних подорожей, повернень та від'їздів, які втілюють постійні пошуки героями власного місця у світі. Складно знайти хоч один твір Л. Ердрик, у якому увагу не було б акцентовано на різноманітних за своєю формою та змістом репрезентаціях просторових переміщень. Проте попри особливе тяжіння письменниці до зображення різноманітних мандрів та шляхів, ця тема досі лише фрагментарно висвітлювалася, зокрема в літературознавчих розвідках М. Мегаланера, Л. Стуки, Б. Пітман, М. Шеклтона.

Роман Л. Ердрик «ЛаРоз» ще не був об'єктом спеціального вивчення в цьому аспекті, хоча мотив просторової мобільності, так само, як і в інших творах авторки, відіграє тут одну з центральних ролей. «ЛаРоз», що вийшов у 2016 році й отримав схвальні рецензії критиків, є складним переплетенням родових стосунків кількох поколінь індіанців оджибве, які живуть у різних часових вимірах. Кожен часовий пласт актуалізує власний сюжет та має свого протагоніста. Перша з них дівчина ЛаРоз, чиє життя постійний шлях втеч, переслідувань, примусових повернень. Друга сюжетна лінія – це історія хлопчика Ландро під час його втечі з інтернату в пошуках дому. Третя й головна сюжетна лінія оповідає про нещасний випадок, що стався на території резервації в наші дні, у якому від руки вже дорослого Ландро гине п'ятирічний хлопчик. Відчуття глибокої провини за смерть чужої дитини та традиції оджибве змушують Ландро та його дружину віддати батькам загиблої дитини власного сина ЛаРоза. Хлопчик ЛаРоз до

всього є нащадком першої ЛаРоз та володіє її знахарськими силами та знаннями, що передавалися з покоління в покоління. Дитині доводиться мандрувати від однієї своєї родини до іншої, від одного дому до іншого, що поступово зближає та єднає обидві родини. Очевидно, що цей роман із його акцентами на просторовій мобільності персонажів заслуговує на особливу увагу.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити, як та через які просторові образи реалізується в романі Луїзи Ердрик «ЛаРоз» мотив подорожі. Для цього нам, по-перше, необхідно встановити характеристику мобільності як просторового поняття, та особливості його репрезентації в літературі; по-друге, виявити ключові спеціальні образи, що репрезентують подорожі персонажів у просторі, – втілені, уявні, метафоричні чи міфічні, та дослідити їхню специфіку в аналізованому романі.

Насамперед з'ясуємо, як проявляє себе рух як просторовий концепт, які є стратегії та види мобільності та як вони відбиваються в літературному творі. Спеціальні репрезентації мобільності є об'єктом вивчення різноманітних галузей знання. Подорож, що представляє онтологічну двоїстість простору та руху (простір є необхідною умовою руху, рух є онтологічною процедурою спеціалізації уяви та мислення [2, с. 20]) є в цьому розумінні соціально-географічним конструктом. За визначенням відомого російського географа та культуролога Дмитра Замятіна «мандрівка – це свідоме переміщення у фізичному та одночасно в метафізичному просторі, що передбачає цілеспрямовані та не завжди підконтрольні свідомості екзистенційні зміни онтології мандрівника» [2, с. 18]. З іншого боку мандрівка є культурним досвідом, що реалізується через спеціальні метафори. Дослідники Саймон Колман та Джон Ід у передмові до книги «Reframing Pilgrimage: Cultures in Motion» вводять поняття метаруху що є «комбінацією мобільності як такої з певним ступенем рефлексії щодо значення, форми та функції останньої» [7, с. 18]. Обидва визначення наголошують на тому, що подорож є не лише переміщенням у просторі, а й досвідом переживання цього процесу.

У літературному творі мотив подорожі може реалізуватися в просторових метафорах (вигнання, пошуки дому, екзотичні мандрівки, тощо) та спеціальних образах (дорога, стежка, шлях), що передають різноманітні культурно-зумовлені значення та смисли, а також набувають додаткової функціональності, оскільки можуть виконувати сюжетотвірну, формотворчу, жанротвірну, характеротвірну й символічну художні функції. Михайло Бахтін розглядає дорогу як один із хронотопів літературного тексту, тобто як єдність часових та просторових елементів. Хронотоп дороги, на його думку, володіє широким обсягом значень, проте не високою емоційно-ціннісною інтенсивністю. Дорога – місце зав'язування подій і місце, де вони відбуваються [1]. Водночас, Юрій Лотман розділяє дорогу та шлях. Дорога, у його трактуванні, є певним лінійним простором, тоді як шлях є особливим індивідуальним простором персонажа, що починається лише в тому випадку, якщо персонаж виходить за межі свого середовища [3,

с. 290]. Отже поняття шлях, на відміну від дороги, підкреслює інтенції персонажа та рефлексивний досвід просторовості.

Звернемося далі до втілення мотиву подорожі в романі «ЛаРоз» та особливостей його реалізації. Як показує аналіз, у романі «ЛаРоз», як і в інших своїх творах, Л. Ердрик накладає сучасні реалії життя Сполучених Штатів на епістемі корінних культур та їх історичний досвід, у такий спосіб створюючи гібридні конструкти, що в результаті передають як специфічні для амеріндіанців концепти та парадигми мислення так і загальнолюдський досвід особистості. Один із відгуків на роман «ЛаРоз» підкреслює той факт, що критики часто ставлять під сумнів універсальність тем і мотивів етнічних письменників, стверджуючи, що останні працюють виключно в певній ніші. «Якщо ми говоримо про письменника, який пише від імені свого покоління, нації, чи гендеру, критикам хочеться відчувати, що книга має виходити за межі своєї специфіки, щоб говорити про щось універсальне» [9]. Можна з впевненістю сказати, що загальнолюдські метафори дороги як шляху життя та смерті, а також як лімінального простору, що символізує перехідну ситуацію активно проявляють себе в романі. Окрім того не складно виділити в романі й універсальні для літературного тексту функції дороги як просторового образу, що зв'язує різні локуси та людей, є місцем зав'язування подій та моделює часові категорії. Водночас у романі «ЛаРоз» різні види спеціальної мобільності несуть додаткове навантаження у вигляді постколоніальних та транскультурних надбудов, що робить мотив подорожі полісемантичним гібридним утворенням, яке складається з нашарувань різних культурно та історично зумовлених значень і символів.

У творах Л. Ердрик зазвичай сплітаються та перехрещуються різноманітні дороги, що маркують пересування її персонажів умовно-реальними просторами Північноамериканського континенту та містичними вимірами і світами, як вони уявляються в міфології оджибве. Говорячи про умовно-реальні дороги, маємо відмітити, що вони, з одного боку, відтворюють сучасні героям геокультурні реалії, а з іншого, набувають смислів, які репрезентують індіанські парадигми буття, що дозволяє розглядати їх як транскультурні конструкти. В есе «Де ми маємо бути: Як письменник відчуває місце» Л. Ердрик проводить паралелі між номадним способом життя корінних народів та вимушеним нео-номадизмом сучасної людини. «Оскільки в сучасному американському суспільстві мобільність є характеристикою нашого досвіду, ми здебільшого не виростаємо в одному місці, а навіть якщо виростаємо, умовності життя змушують нас переїжджати в інші місця <...> Нас заносить та виносить із міст та передмість суспільними течіями та припливами. Ми рухаємося з неперевершеною легкістю з допомогою транспортних компаній та супермагістралей. Ми обираємо кочовий спосіб життя, переселяючись за власним вибором, а частіше з необхідності, у місця, які нас приваблюють. Як збирачі та мисливці, ми повинні йти туди, де будемо годуватися, де на нас чекають робочі місця» [10,

с. 37]. Сучасна відірваність від місця та активна мобільність, зумовлена новими цілями та умовами існування є в певному сенсі видозміненим номадизмом, який у випадку амеріндів перегукується з досвідом кочового існування предків.

Номадизм як епістемологічна основа сприйняття простору в культурах американських індіанців накладається на сучасні тенденції до «міграцій як однієї з визначальних рис сучасності». Д. Замятін, досліджуючи сучасні репрезентації мандрів, виділяє нео-номадизм та постномадизм, в основі яких лежать серйозні онтологічні трансформації розуміння простору та руху. У понятті нео-номадизм акцентується підвищена мобільність певних груп населення (туризм, відпочинок, бізнес), що пов'язана з високотехнологічними та високошвидкісними засобами пересування в епоху глобалізації та постмодерну досить близьке за змістом до нео-номадизму, проте Д. Замятін підкреслює в його визначенні «онтологічну тягу до певної глибинної просторовості, що зберігає та розвиває певні архаїчні образно-архетипні риси» [2, с. 23]. Однак дослідник розглядає номадизм та мандри лише з позицій західноєвропейської культури, відмічаючи серед онтологічних основ мандрів передусім жагу до пошуків та захоплення нових географічних образів та просторів. Когнітивною основою мандрівки, на думку вченого, є уявлення про особливу цінність просторових переживань та вражень, що трансформують ментальний простір мандрівника [2, с. 19]. Однією з основних когнітивних ситуацій, що переводить людину в стан мандрівника, Д. Замятін вважає пошук екзотичних вражень та переживань.

Проте, західноєвропейський досвід мобільності кардинально відрізняється від досвіду корінних культур. Естетична концептуалізація простору у творчості письменників, що належать до північноамериканських індіанців значною мірою пов'язана з категорією руху, оскільки історія північноамериканського континенту – це багато в чому історія мобільності та переміщень. Мобільність, як одна з епістемологічних основ картини світу багатьох народів північноамериканських індіанців взагалі та анішінаабе зокрема, відбивається у їхніх культурах через такі спеціальні наративи, як історії міграцій. Як зазначає американська дослідниця-індіаніст Маргарет Нудін, номадизм (в мові анішінаабе «*pametwaawaa*» означає «зв'язок із місцем») є не безладним блуканням навмання, а ефективною стратегією руху широкими просторами батьківщини, що дозволяє в результаті «здобути знання про те, коли де треба бути» («*learning when to be where*») [17, с. 37]. До того ж висновку приходять і дослідник Ерік Андерсон, який наголошує на тому, що для деяких племен північноамериканських індіанців (Е. Андерсон досліджує народи південного сходу континенту) вкорінення означає шлях (*being rooted in routes*) [5, с. 27]. Е. Андерсон вважає: «щоби досягти – вже не кажучи про те, щоби зрозуміти, – дім, велика кількість індіанських племен повинна була мандрувати» [5, с. 3]. Вільні, без кордонів простори континенту, що сприяли номадному способу життя, створювали

відчуття необмеженості, свободи руху та динаміки. Така свобода мобільності та просторової чутливості в результаті призводить до позитивної апропріації простору та встановлення особливо тісного зв'язку з землею [5, с. 3]. Навіть зваживши на той факт, що велика кількість амеріндіанських племен вели осілий спосіб життя [16, с. 198], слід відзначити загальне як для номадних, так і для осілих культур первинне прагнення до осягнення простору як безмежного та вільного.

Постномадизм як відображення традиційного для індіанців способу осягнення простору в сучасних реаліях есплікується в романі «ЛаРоз» через спеціальні образи шляхів сполучення. Тут, як і в будь-якому іншому творі, «дорога інтенсифікується слідами та знаками ходу часу, прикметами епохи» [1]. У цьому контексті, простір сучасних Сполучених Штатів сплетений з автострад та швидкісних шосе, заповнених пікапами, вантажівками, автобусами, заправками й залізницею виглядає як осучаснена мапа кочових маршрутів. Це особливо актуально у зв'язку з тим, що велика кількість сучасних шосе та автострад вирости там де пролягали шляхи корінних американців у минулому. Як пише Л. Ердрік у творі «Книги та острови країни оджибве» про досвід подорожі одним із таких автошляхів, що постав на місці старого торгового шляху оджибве: *«пісні мандрували цим шляхом та церемонії, а також товари та зброя. Ліки, знання, священні мушлі та світські ідеї мандрували цим шляхом, але ніколи зі швидкістю 65 миль на годину»* [11]. Вочевидь, нові реалії життя вносять свої корективи в картину світу сучасних індіанців, і відповідно різноманітні засоби транспортування передають людям новий імпульс, роблячи їх більш швидкими та мобільними. Таким чином, спеціальна архітектоніка роману нагадує палімпсест з багатьма шарами значень де вікові образи та культурно-зумовлені смисли не стерлися повністю і проступають крізь сучасні структури та форми на різних рівнях, утворюючи єдиний транскультурний простір.

Символіка сучасних транспортних засобів, які зображує Л. Ердрік у романі, також відсилає нас до стародавніх номадних патернів існування індіанців і одночасно наголошує на тенденціях до постномадизму сучасного суспільства. Багато дослідників вказували на особливе тяжіння Л. Ердрік та її персонажів до автомобілів. Зокрема Марвін Магаланер у своєму дослідженні роману «Ліки Коханья» під назвою «Про машини, час та річку» стверджує, що на відміну від образу води, що втілює одночасно зв'язок із минулим та з природним середовищем, автомобіль представляє «неприродне теперішнє» [15, с. 101]. М. Магаланер вбачає в образі автомобіля виключно негативну символіку, пов'язану з ізоляцією, та технічним прогресом нав'язаним механічною байдужою цивілізацією, що змушує індіанців пристосовуватися до автомобіля [15, с. 101]. У романі «ЛаРоз», однак, автомобіль набуває позитивних конотацій та стає багатофункціональним символом. По-перше, автомобілі маркують сучасний світ із його тяжінням до швидкого руху й технічних засобів, що цей рух прискорюють, по-друге, служать

атрибути маскулінності та сили, і що найголовніше автомобілі підкреслюють особливе прагнення персонажів Л. Ердрік до мобільності. З одного боку, якщо розглядати дорогу як універсальну метафору життя, то автомобіль символічно зображає можливість керувати власним життям, якого жадають герої Л. Ердрік. З іншого боку, подекуди транспортні магістралі та технічні засоби, як сучасні атрибути мандрів, ведуть і везуть мандрівників від одного місця до іншого, створюючи відчуття не лінійності, а хаотичного броунівського руху в нікуди з невизначеним пунктом призначення. Для прикладу варто згадати мандри Ландро та Ромео в романі. Ненаправленість та хаотичність їхнього маршруту, що поступово скидається на блукання, дозволяє провести паралелі з кочовим способом життя народів на північноамериканському континенті. Герої Л. Ердрік – сучасні номади, що часто не мають певного локусу, з яким були б пов'язані, натомість вони пов'язані з ширшим простором, із топою землі та природи, що формують «свій» простір. Оскільки в номадній картині світу епістема дому як основа особистісної та групової ідентичності не є окремим локальним місцем, ідентичність багатьох корінних народів вкорінена в шляхах та стежках безмежних територій північноамериканського континенту, якими кочували ці мандрували їхні предки. Звідси виходить, що де б не були, куди б не йшли герої Л. Ердрік, усюди буде земля їхніх предків та природне середовище, яке живить їх енергією. Деякі дослідники стверджують, що топос міграції означає розрив зі структурами дому та нації, вихід за їхні межі та небажання визначитися лише ними [8, с. xi]. Однак, блукання дорогами та автомагістралями героїв роману наштовхує на думку про символічне прагнення героїв віднайти номадні структури предків у реаліях сучасного існування та повернути собі втрачений дім. Для героїв цей сучасний номадизм є способом втечі від порожнечі, що позначає ворожий чи нерідний їм простір «не дому» і шляхом примарне «ідеальне майбутнє» й пошуками дому.

Тема повернення додому, як зазначалося вище, вже довгий час є однією з домінантних у творчості сучасних амеріндіанських письменників. Бездомність, складність і часто неможливість повернення додому часто є знаками вигнання, примусової асиміляції, маргінальності, втрати земель та прав стверджує дослідник Марк Шеклетон [21, с. 37], як наслідок виникає необхідність у наративах, що відтворюють «повернення додому» як засіб повернення втраченого через текст, як можливість боротися з фрагментацією та ізоляцією [21, с. 39]. Колоніальна апропріація простору, витіснення, примусове переселення на обмежену територію резервацій змінили геоімажинальну картину світу американських індіанців і, як наслідок, наклали відбиток на корінні епістеми, які позначилися відчуттями відриву від коріння-знеркоріння, бездомності, відчуження на власній землі, втрати свого простору. На відміну від євроамериканської метафори «вигнання», що репрезентується у вигляді діаспор і відзначається меланхолійною ностальгією [14, с. 34], переселення та вигнання корінних народів із їхніх споконвічних

територій було досвідом надзвичайно болючим. Цей досвід відгукується посттравматичним синдромом, який особливо явно відбивається в спеціальних елементах.

Оскільки мотиви знекорінення та повернення додому акцентують транскультурний характер тексту, у романах корінних письменників і, зокрема, у романі «ЛаРоз» вони синхронізують транскультурну та постколоніальну семантику. Так, у аналізованому романі метафора «бездомності» часто актуалізується в епізодах пов'язаних із життям індіанців у школах-інтернатах. Апелюючи до травматичного досвіду тисяч індіанських дітей, яких забирали з дому та намагалися примусово асимілювати у школах-інтернатах, письменниця зображує хлопчиків Ландро та Ромео, що втікають із такої школи-інтернату і відправляються в мандрівку на пошуки дому. Школа-інтернат у романі набуває рис «не домівки» – неприємного, незатишного, нерідного простору, який відштовхує й не відпускає водночас. Це приклад фронтірної гетеротопії, що існує за власними законами на стику культур, змушуючи людей до адаптації. Герої роману «ЛаРоз» змушені мандрувати між світами та культурами рятуючись втечею з місць позначених владним домінуванням. Втеча Ландро та Ромео зі школи-інтернату в пошуках дому втілює їхнє прагнення вирватися з неприродного для них простору та небажання пристосовуватися. Герої вирушають у дорогу з різною мотивацією. Якщо для Ландро мандрівка є пошуком дому, то для Ромео мандри самі собою стають домом, оскільки для нього дім, передусім, означає рідну людину. Ромео не хоче лишатися в інтернаті, де не буде єдиної близької для нього людини – Ландро, але й не хоче повертатися додому, бо там його ніхто не чекає. Фактично, у випадку Ромео дім як локус укорінення відсутній. Така ситуація є досить характерною для творів корінних письменників, оскільки, як зазначає дослідниця-індіаніст Кетрін Ренвотер, сучасна індіанська література семіотично закодує «кризу ареалу існування» (а «crisis of habitare»). Мотив подорожі у такий спосіб стає «квестом у пошуках домівки», якої у випадку північноамериканських індіанців більше не існує [20, с. 119]. Можливо тому, напрям шляху героїв роману Л. Ердрік і кінцевий пункт призначення лишаються невідомими, це не є конкретний локус. Вони рухаються не до чогось, а радше від чогось.

Дорога «звідкись» є однією зі смислових домінант мотиву подорожі в романі «ЛаРоз». Ставлячи питання «Хто віддаляється від чого?», на думку Карен Каплан, ми говоримо про вигнання як основний троп, що визначає всі модуси переміщення сучасності [14, с. 35]. Однак, для героїв Л. Ердрік це питання набуває смислів протилежних вигнанню й реалізується через образ шляху як втечі. Якщо вигнання передбачає примус, відірваність індивіда від його рідної громади [14, с. 27], то втеча в романі «ЛаРоз» означає прагнення повернення до бажаного способу життя і возз'єднання зі своєю громадою. Такі мандрівники бажать ствердити свої кровні стосунки та зв'язок із

землею, а не оспівувати свою свободу від обмежень осілості та вкоріненості.

Втеча та повернення додому, як метафори шляху, часто занурені в міфологічні коди оджибве. Саме тому просторова динаміка роману не є виключно горизонтальною. ЛаРоз володіє надприродною здатністю покидати тіло й мандрувати вгору. «*They traveled into vast air. Over the dense woods, they flew so fast no cold could reach them*». Надприродна здатність душі покидати тіло й мандрувати різними світами та вимірами передається в роду між усіма хто носить ім'я ЛаРоз. Персонажі Л. Ердрік по-різному використовують свої надприродні властивості залежно від того, в які часові координати вписує їх автор. Хлопчик ЛаРоз, у сучасному читачеві світі, повинен навчитися використовувати стародавні шаманські здібності оджибве для того, щоб допомагати людям переходити Дорогою Смерті в інший світ. Перша ЛаРоз часто покидає своє тіло для того, щоб полетіти в небо та політати над землею, не маючи реальної можливості покинути школу-інтернат і повернутися додому. Містичні польоти над землею, що в тексті виглядають як краплення магічного реалізму, у такий спосіб, передають травматичний досвід колонізованого субалтерна. Вочевидь, ЛаРоз, яка живе в епоху колоніального домінування використовує вміння власного духу мандрувати над землею як спосіб утечі від гнітної атмосфери школи-інтернату. «*At night, she flew up through the ceiling and soared as she had been taught. She stored pieces of her being in the tops of the trees. She'd retrieve them later, when the bells stopped. But the bells would never stop*». Політ, рух угору, далі від пригніченого не владного над собою тіла, вихід за межі місця, яке домінує над індивідом, та єднання з природою символічно передає нескореність, прагнення свободи, та деколонізації свідомості. Очевидно, що в цьому випадку міфологічні уявлення Анішінаабе про людську тілесність служать способом трансляції колоніального досвіду.

Постколоніальність для етносів, що зазнали насильницьких переселень, зокрема й у випадку багатьох корінних народностей північноамериканських індіанців, це історія втрат, що, як уже зазначалося, особливо драматично виражається у втраті дому. Часто це може бути фізичний дім, але ще частіше це примусова розлука з рідним простором, що символізує захищеність, затишок, емоційний зв'язок. Подорож до школи-інтернату позбавляє ЛаРоз дому, який вона віднайшла. Проти власної волі вона змушена жити спочатку в школі-інтернаті, згодом у лікарні, а після смерті стати медичним експонатом для демонстрації й бути приреченою до скону блукати дорогами континенту. Її тіло не належить їй за її життя й так само не належить їй після смерті. Ця метафора вічного неповернення є прикладом колоніальної апропріації тіла. На відміну від вигнання, що означає розрив із метафоричним «домом», нацією чи Батьківщиною, неповернення героїні в романі «ЛаРоз» акцентує колоніальність влади та біополітики, що позбавляє субалтерна прав на власний простір, власне тіло та прирікає на вічні блукання. Таким чином,

конструюючи мотив просторової мобільності, Л. Ердрік у своєму романі нашаровує різні пласти значень. Залежно від часового періоду і відповідно темпоральної перспективи персонажів, подорож зазнає поступової гібридизації, відображаючи як епістемологічні та онтологічні патерни оджибве, так і переходячи етнічні рамки для відображення травматичних досвідів колонізації усіх корінних народів Північної Америки. Зображуючи сучасність, Ердрік звертається до транскультурного досвіду сучасних індіанців, руйнуючи опозицію між субалтерном та домінуючою культурою, не відмовляючись, однак, від колоніальної пам'яті, яка таким чином стає частиною транскультурної палітри, за допомогою якої сучасна американська корінна письменниця змальовує умовно-реальні, міфічні та метафоричні подорожі у своєму романі.

Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що мотив подорожі є важливим сюжетотвірним елементом роману Луїзи Ердрік «ЛаРоз». Окрім універсальних значень дороги авторка залучає культурний досвід оджибве та інших індіанських

народів, пристосовуючи його до реалій сьогодення та утворюючи транскультурні конструкти. Очевидно також, що різні види спеціальної мобільності, що актуалізують мотив подорожі несуть додаткове навантаження у вигляді постколоніальних пластів смислу, які фактично є складовими транс-культурної структури поданого мотиву. В аналізованому романі Луїза Ердрік використовує мотив мандрів для того, щоб описати складні процеси пов'язані з історичною пам'яттю, ідентичністю та культурою. Втечі, мандри і блукання героїв, імпліцитною метою яких є повернення додому, втілюють парадигматичний стан «бездомності» та «знецорінення» північноамериканських індіанців. Мотив подорожі активізує такі концепти, як відчуженість, дислокація, постномадизм. Аналіз роману «ЛаРоз» підтверджує теорії про те, що номадизм та повернення додому є ключовими метафорами реалізації мотиву подорожі в індіанській літературі. У поданому романі ці метафори є пластами смислів, які, разом із загальнолюдськими значеннями шляху та сучасним баченням мобільності, взаємонакладаючись, утворюють багатогарбовий «транскультурний палімпсест».

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике [Електронний ресурс] / М. М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики / М. М. Бахтин. – М. : Худож. лит., 1975. – С. 234–407. – Режим доступу : <http://philologos.narod.ru/bakhtin/hronotop/hronmain.html>.
2. Замятин Д. Н. Постномадизм: Пространственные Антропологии Путешествий / Д. Н. Замятин // Уральский исторический вестник. – 2016. – Т. 251. – С. 17–26.
3. Лотман Ю. М. В школе поэтического слова: Пушкин. Лермонтов. Гоголь: Кн. для учителя / Ю. М. Лотман. – М. : Просвещение, 1988. – 352 с.
4. Тлостанова М. Транскультурация как новая эпистема эпохи глобализации / Мадина Тлостанова // Вестник РУДН. – Серия : Философия. – 2006. – № 2. – С. 209–214.
5. Anderson E. G. American Indian Literature and the Southwest: Contexts and Dispositions / Eric Gary Anderson. – Austin : University of Texas Press, 1999. – 225 p.
6. Berg W. Transcultural Areas / Wolfgang Berg. – New York : Springer Science & Business Media, 2001. – 123 p.
7. Coleman S. Introduction: Reframing Pilgrimage // Reframing Pilgrimage: Cultures in Motion / S. Coleman, J. Eade. – London and New York : Routledge, 2004. – P. 1–26.
8. Coly A. A. The Pull of Postcolonial Nationhood: Gender and Migration in Francophone African Literatures / Ayo A. Coly – Lanham, Md. : Lexington Books, 2010. – 176 p.
9. Crispin J. LaRose by Louise Erdrich review – tragedy and atonement from one of America's great writers [Електронний ресурс] / J. Crispin // The Guardian – 2016. – Issue 95, May 25. – Режим доступу : <https://www.theguardian.com/books/2016/may/25/laRose-by-louise-erdrich-review>.
10. Erdrich L. A Writer's Sense of Place / Louise Erdrich // A Place Of Sense: Essays In Search Of *Midwest* / [ed. M. Martone]. – Iowa City : University of Iowa Press, 1988. – P. 34–44.
11. Erdrich L. Books and Islands in Ojibwe Country: Traveling Through the Land of My Ancestors [eBook] / Louise Erdrich. – Washington, DC : National Geographic Society, 2006. – 143 p.
12. Erdrich L. LaRose [eBook] / Louise Erdrich. – New York : Harper Perennial, 2016. – 400 p.
13. Historica Canada [Електронний ресурс]. – Retrieved from : <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/ojibwa/>.
14. Kaplan C. Questions of Travel: Postmodern Discourses of Displacement / Caren Kaplan – Durham, N. C., and London : Duke University Press, 1996. – 256 p.
15. Magalaner M. Loise Erdrich. Of Cars, Time, and River / Martin Megalaner // American Women Writing Fiction: Memory, Identity, Family, Space / [ed. B. M. Pearlman]. – Lexington : University Press of Kentucky, 2015. – P. 95–115.
16. Nagy K. B. Native American Quest for a Face: Michael Dorris and Louise Erdrich's discovery narrative / K. B. Nagy // Neohelicon. – 2005. – Issue 35. – P. 187–203.
17. Noodin M. American Indian Studies: Bawaajimo: A Dialect of Dreams in Anishinaabe Language and Literature / Margaret Noodin. – Michigan : Michigan State University Press, 2014. – 234 p.
18. Nordin I. G. Native Authenticity. Transcultural Identities in Contemporary Literature / Nordin Irene Gilseman, Hansen Julie, Zamorano Lena Carmen. – Amsterdam, New York : Rodopi, 2013. – 284 p.
19. Pittman B. L. Cross-Cultural Reading and Generic Transformations: The Chronotope of the Road in Erdrich's Love Medicine / B. L. Pittman // American Literature. – 1995 – Issue 67 (4). – P. 777–792.
20. Rainwater C. The Semiotics of Dwelling in Leslie Marmon Silko's Ceremony / Catherine Rainwater // Leslie Marmon Silko's Ceremony / [ed. A. Chavkin]. – New York : Oxford University Press, 2002. – P. 117–138.

21. Rønning A. H. Literary Transculturations and Modernity: Some Reflections / Anne Holden Rønning // *Transnational Literature*. – 2011. – V. 4, November. – P. 1–10.
22. Shackleton M. The Return of the Native American: the Theme of Homecoming in Contemporary North American Fiction / M. Shackleton // *New Perspectives on American Literature* / [ed. I. Shams]. – Atlantic Publishers & Distributors Pvt Ltd, 2004. – P. 36–48.

С. Ю. Кот,

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

**ТРАНСКУЛЬТУРНЫЕ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ МОТИВА ПУТЕШЕСТВИЯ
В РОМАНЕ ЛУИЗЫ ЭРДРИК «ЛАРОЗ»**

Статья посвящена комплексному исследованию реализации мотива путешествия в романе американской коренной писательницы Луизы Эрдрик «ЛаРоз». Выделяются и описываются особенности мобильности как пространственного понятия, а также их актуализация в литературном произведении. Специфика ключевых пространственных образов романа «ЛаРоз», которые репрезентируют перемещение персонажей в пространстве, исследуется через призму транскультурных и постколониальных парадигм. На основе анализа устанавливается, что Луиза Эрдрик обращается как к общечеловеческим значениям пути, так и к тем, которые апеллируют к опыту коренных народов Северной Америки. Обосновывается идея о том, что постномадизм и возвращение домой как ключевые метафоры мобильности в романе являются транскультурными конструктами, образованными с помощью наложения современных американских реалий на культурно-исторические паттерны оджибве.

Ключевые слова: *индейская литература; мотив путешествия; постномадизм; пространственные образы; транскulturация.*

S. Yu. Kot,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

**TRANSCULTURAL REPRESENTATIONS OF THE TRAVEL MOTIVE
IN LOUISE ERDRICH'S LAROSE**

Spatial experience of mobility and movement has a pivotal role in human life and is often built on the essential paradigms inherent in a particular culture. However, the latest developments in the field of transport and communication as well as the global tendencies for eradicating borders and levelling the differences between cultures lead to active transformations in spatial patterns of mobility inscribing them into transcultural paradigms. For many indigenous peoples of North America mobility is often linked with the old-ways traditional nomadic way of life, on the one hand, and, on the other hand, with the colonial history of forced dislocation and resettlement to reservations. It has previously been observed that the motive of travel and homecoming are the defining features of Native American writing, which often reflects the ontological uprootedness and unhomeliness. Although, the motive of travel proved an important component in the novels by Louise Erdrich, a Native American writer, far too little attention has been paid to it in one of her most recent novels LaRose. The aim of this paper is to examine the way in which the motive of travel is developed in the novel. This study has been able to demonstrate that Louise Erdrich's LaRose addresses both universal meanings of the road, namely a road as a metaphor for life and death, the liminal space symbolizing the transitional situation, the link that connects various loci and people and the key postcolonial metaphors of mobility such as homecoming and post-nomadism. Adapting them to the realities of the USA, the author, nevertheless, preserves and activates multiple indigenous connotations which makes the motive of mobility in the novel a transcultural concept.

Key words: *Native American literature; postnomadism; spatial images; transculturation; travel motive.*